

Inspiration til bedre integration i folkeskolen

Uddannelsesstyrelsens temahæfteserie nr. 11 - 2003

Grundskolen

Inspiration til bedre integration i folkeskolen

Publikationen indgår i Uddannelsesstyrelsens temahæfteserie som nr. 11-2003 og under temaet rummelighed i uddannelsessystemet

Grafisk tilrettelægger: Schwander Kommunikation

Fotos: Michael Daugaard (s. 10, 14), Svend Bach (s. 4, 17, 28, 32, 44), PhotoDisc (omslaget)

Omslag: Schwander Kommunikation

1. udgave, 1. oplag, december 2003: 9.600 stk.

ISBN 87-603-2277-2

ISBN (WWW) 87-603-2279-9

ISSN 1399-2279

Uddannelsesstyrelsens temahæfteserie (Online) 1399-7386

Internetadresse: pub.uvm.dk/2003/integration

Udgivet af Undervisningsministeriet, Uddannelsesstyrelsen, Område for grundskolen

Bestilles (UVM 5-428) hos:
Undervisningsministeriets forlag
Strandgade 100 D
1401 København K
Tlf. nr. 3392 5220
Fax nr. 3392 5219
E-mail: forlag@uvm.dk
eller hos boghandlere

Tryk: Sangill Grafisk Produktion (Miljøcertificeret)

Printed in Denmark 2003

Indhold

5	Forord
7	1. En folkeskole for alle
7	1.1 Mødet i skolen
8	1.2 Integration af tosprogede elever er en fælles opgave
11	2. Særlige undervisningstilbud til tosprogede elever
11	2.1 Dansk som andetsprog
13	2.2 Indvandrersprog som valgfag
13	2.3 Modersmålsundervisning
15	3. Samarbejde mellem skole og hjem
16	3.1 Nye elever på skolen
21	3.2 Normerne i den danske skole kan i nogle tilfælde være svære at forstå
24	3.3 Tolkning
25	3.4 Tosprogede lærere
26	3.5 Etnisk råd
27	4. Fag og fagområder m.v. der kræver særlig opmærksomhed
27	4.1 Hjemkundskab
29	4.2 Kristendomskundskab
31	4.3 Idræt
35	4.4 Sundheds- og seksualundervisning
36	4.5 Uddannelses-, erhvervs- og arbejdsmarkedsorientering
37	4.6 Ekskursioner, lejrskoler og skolerejser
39	4.7 Andre skoleaktiviteter
40	4.8 Forskellige religioner og højtider
41	4.9 Undervisningsmidler
42	4.10 Specialundervisning
43	4.11 Underretningspligt
45	Litteratur

ANSVARLIGHED

FÆLLESSKAB

Forord

Folkeskolen spiller en central rolle i integrationsindsatsen. I samarbejde med forældre og elever skal folkeskolen skabe forudsætninger for, at tosprogede børn tager aktivt del i skolen og i det danske samfund. Det sker bl.a. ved at give de tosprogede elever forståelse for normer, funktioner og værdier og ved at sikre, at de tosprogede elever tilegner sig de nødvendige færdigheder til at fortsætte videre i uddannelses-systemet og på arbejdsmarkedet. Det er derfor afgørende, at eleverne får det optimale udbytte af folkeskolen.

I forlængelse heraf må skolen ruste sig til udfordringerne i et mangfoldigt samfund, herunder være bekendt med de særlige forhold, der knytter sig til undervisningen af tosprogede elever. Da undervisningen i folkeskolen skal tage udgangspunkt i den enkelte elevs evner, forudsætninger og behov, skal der være løbende opmærksomhed på de tosprogede elevers dansktilegnelse og deres generelle udbytte af skolen fagligt som socialt.

Det er vigtigt, at tosprogede børns forældre, ligesom andre forældre, medvirker aktivt i deres børns skolegang med respekt for folkeskolens grundlæggende værdier. Kun gennem dialog mellem skole og hjem og medansvar fra forældrenes side, kan undervisningen tilrettelægges med udgangspunkt i det enkelte barn.

Nogle kommuner og skoler har mange års erfaring med undervisning af tosprogede elever, hvor andre har begrænset erfaring. Derfor er vidensdeling på tværs af skoler og kommuner en vigtig del af indsatsen for en bedre integration i folkeskolen. Med *Inspiration til bedre integration i folkeskolen* ønsker Undervisningsministeriet at videregive eksisterende viden om integration af tosprogede elever. Hensigten er at udgive et værktøj til håndtering af de generelle og specifikke forhold, der gør sig gældende i elevernes møde med skolen.

Publikationens kapitel 1 beskriver mødet mellem skolen og elever samt forældre med forskellig baggrund og forudsætninger. Der sættes fokus på vigtigheden af, at skolerne støtter de tosprogede elever i at begå sig i hverdagen. Desuden påpeges betydningen af en sammenhængende kommunal indsats. Skolen har en række særlige tilbud til tosprogede elever, som beskrives i kapitel 2, mens kapitel 3 fokuserer på samarbejdet mellem skole og hjem. I kapitel 4 præsenterer publikationen

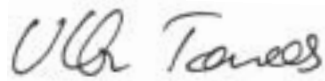
Med *Inspiration til bedre integration i folkeskolen* ønsker Undervisningsministeriet at videregive eksisterende viden om integration af tosprogede elever.

en række konkrete eksempler og anbefalinger på områder, der erfaringsmæssigt kræver særlig opmærksomhed.

Publikationen inddrager erfaringer og gode råd fra kommuner landet over, herunder informationsmaterialer til elever og forældre, samt erfaringer indsamlet gennem interview med lærere, konsulenter og skoleledere. Hvor andet ikke er angivet, er citaterne i hæftet hentet fra disse materialer. Undervisningsministeriet retter en stor tak til alle, der velvilligt har stillet deres ekspertise og erfaringer til rådighed.

Inspiration til bedre integration i folkeskolen henvender sig primært til ansatte i skoleforvaltninger og i folkeskolen, men vil samtidig kunne bruges som inspiration for integrationsarbejdet for ansatte i de frie grundskoler. Det er mit håb, at de gode råd og forslag, der er anført, ikke kun skal komme tosprogede elever, men alle skolens elever til gode.

Publikationen supplerer Undervisningsministeriets pjece *Rettigheder og pligter i folkeskolen*, der omhandler de rettigheder og pligter, der er forbundet med at være forældre til elever i folkeskolen. *Rettigheder og pligter i folkeskolen* er, foruden på dansk, udsendt på 11 sprog.

ULLA TØRNÆS

1. En folkeskole for alle

1.1 Mødet i skolen

Folkeskolen rummer børn med forskellige sociale og kulturelle forudsætninger og børn med mange forskellige sprog. Alle elever deltager i fællesskabet og bidrager med deres forskellighed i undervisningen.

Skolens opgave er at skabe gode læringsbetingelser for alle elever uanset deres forskellige forudsætninger. Et godt læringsmiljø kendetegnes ved trivsel, tryghed og spændende faglige udfordringer.

Den særlige udfordring, der ligger i at undervise tosprogede elever, er at sikre, at de får mulighed for faglig indlæring sideløbende med, at de udvikler deres danske sprog. For at være godt rustet til at undervise tosprogede elever, er det en fordel, at lærerne har viden om andetsprogstilegnelse. Det kan derudover være hensigtsmæssigt, at danske lærere arbejder sammen med tosprogede lærere om den enkelte elevs faglige, sproglige og sociale udvikling.

Folkeskolen og forældrene har et fælles ansvar for, at skolegangen bidrager positivt til integrationen af de tosprogede elever. Når der kommer tosprogede elever på skolen, er det en god anledning til at undersøge om den faglige og pædagogiske praksis, herunder dialog og forældreinddragelse, imødekommer disse elever.

Skoleleder og konsulent, Århus kommune

“Som lærere skal vi undgå at generalisere. At danskere er sådan, pakistanere er sådan, tyrkerne sådan, og så videre – den går ikke. Vi bør som lærere forholde os til det enkelte barn og barnets liv her i landet, hvor det i sin hverdag lever i samspil med flere kulturer”.

I al undervisning er lærerens forståelse for og kendskab til elevens og familiens situation vigtig. Skolerne skal kunne rumme mangfoldigheden, så de – hvor det er rimeligt – kan imødekomme de krav og behov, som elever og forældre med en

Folkeskolen og forældrene har et fælles ansvar for, at skolegangen bidrager positivt til integrationen af de tosprogede elever.

Skolen skal sikre, at det værdigrundlag skolen bygger på, er kendt og respekteret af såvel ansatte som elever og forældre.

anden kulturbaggrund har. Samtidig skal forældre som elever udvise respekt for folkeskolens indhold og rammer.

Skolen skal sikre, at det værdigrundlag, skolen bygger på, er kendt og respekteret af såvel ansatte som elever og forældre. Det er en vigtig opgave for skolen at redegøre for de forventninger, skolen har til forældrene, og sikre, at forældrene får en forståelse for disse.

Skolens undervisning og dagligliv bygger på åndsfrihed, ligeværd og demokrati, men hvordan sikrer man disse værdier i forhold til et positivt møde? Her har det stor betydning, at skolens personale forholder sig professionelt til ligheder og forskelle og inddrager dem aktivt i arbejdet. Det forudsætter, at personalet tilegner sig viden om den flerkulturelle hverdag, som mange af eleverne lever i.

Det kan være en stor støtte både i det interne og det eksterne samarbejde, hvis skolen fx udarbejder retningslinier for, hvordan man vil sikre sig imod, at elever mobbes på grund af forskelligheder. Skolens personale kan med fordel overveje – både teoretisk og praktisk – hvordan elevernes gensidige respekt for forskelligheder opbygges.

Gode råd

- Skolen tydeliggør sine krav og forventninger til forældre og børn og sikrer, at alle parter får en forståelse for disse.
 - Skolens bestyrelse og personale overvejer, hvordan skolen afspejler sit elevgrundlag bl.a. med hensyn til personalesammensætning.
 - Skolens personale drøfter, hvordan der kan tages højde for, at også tosprogede elever skal have en undervisning, der tager afsæt i deres forudsætninger og behov.
 - Skolens ledelse giver mulighed for metode- og procesudvikling i forhold til andetsprogs pædagogik.
-

1.2 Integration af tosprogede elever er en fælles opgave

Både politikere, ansatte i kommunalforvaltninger, skoleledere, lærere, pædagoger, forældre og elever har et fælles ansvar for, at de tosprogede elevers møde med skolen bliver positivt. Der kan med fordel drøftes et fælles værdigrundlag og udarbejdes klare retningslinier for det tværfaglige samarbejde i en kommune, så det ikke i sidste ende bliver op til den enkelte skole eller lærer at udvikle en særlig praksis på området. Integrationsopgaven varetages bedst gennem en sammenhængende, tværfaglig indsats, hvor der er helhed i arbejdet med de tosprogede børn i såvel dagtilbud, skolen, fritidslivet som videre i uddannelsessystemet. Det

er derfor vigtigt, at de pædagogiske erfaringer med det enkelte barn og den enkelte elev videreformidles ikke mindst i overgangen til og fra folkeskolen.

-
- Erfaringer viser, at integration tager tid og er en gensidig proces.
 - Integration er hele skolens opgave.
 - Samarbejde og erfaringsudveksling mellem skolerne på kommunalt plan er en god idé.
 - Tosprogede læreres særlige kompetencer kan inddrages i skolens integrationsarbejde.
 - Pædagoger, lærere og skoleledelse bør forholde sig til de tosprogede familiers tosprogethed og flerkulturelle baggrund.
 - Det er væsentligt at skelne mellem dansk som andetsprog og dansk som modersmål.
 - Andetsprogs-pædagogik kan med fordel indarbejdes i skolens efteruddannelsesplaner, så lærerne får den fornødne kompetence.
 - Lærere med erfaring i undervisning af tosprogede elever er en ressource, som andre lærere og personalegrupper kan hente råd og vejledning hos.
-

Gode råd

Både politikere, ansatte i kommunalforvaltninger, skoleledere, lærere, pædagoger, forældre og elever har et fælles ansvar for, at de tosprogede elevers møde med skolen bliver positivt.

KULTUR

PLIGTER

TRYGHED

Når barnet begynder i skolen, er den dansksproglige udvikling ofte godt i gang, men det er naturligt, at eleven som andetsprogtalende ikke har samme dansksproglige kompetence, som de modersmålstalende danske elever.

2. Særlige undervisnings-tilbud til tosprogede elever

De tosprogede elever deltager i folkeskolens almindelige undervisning i dansk og andre fag. Derudover er der en række særlige tilbud for denne elevgruppe. Det drejer sig om undervisning i dansk som andetsprog, indvandrersprog som valgfag og eventuelt modersmålsundervisning.

2.1 Dansk som andetsprog

Tosprogede børn defineres ifølge folkeskoleloven som børn, der har et andet modersmål end dansk, og som først ved kontakt med det omgivende samfund, eventuelt gennem skolens undervisning, lærer dansk. Tosprogede børn i Danmark har dansk som deres andetsprog. Benævnelsen andetsprog angiver rækkefølgen, hvori eleverne har lært deres sprog. Modersmålet er det sprog, eleverne har lært først, derfor er det deres førstesprog.

Betegnelsen tosprogede elever dækker også de elever, der kan flere end to sprog. Mens modersmålet er det sprog, som tales i barnets hjem, vil andetsproget ofte læres i kontakt med det omgivende samfund.

Alle mennesker tilpasser deres sprog efter samtalepartner, situation og hensigt med samtalen og vælger mere eller mindre bevidst stil og tone herefter. Sprogene anvendes således forskelligt alt efter formålet med kommunikationen. Det betyder, at det tosprogede barn som regel har forskellige sproglige repertoarer på henholdsvis modersmålet og andetsproget afhængigt af de emner, barnet er vant til at tale om på de forskellige sprog. Samtidig trækker barnet på hele sin samlede sproglige viden og erfaring i produktionen af nyt sprog.

Når barnet begynder i skolen, er den dansksproglige udvikling ofte godt i gang, men det er naturligt, at eleven som andetsprogtalende ikke har samme dansksproglige kompetence, som de modersmålstalende danske elever. Fagområdet dansk som andetsprog er både et selvstændigt fag og integreret i hele folkeskolens fagrække. Derfor bør lærere, som har tosprogede elever i deres klasse, medtænke dansk som andetsprog i deres fag. Udviklingen af andetsproget sker både ved

Barnet trækker på hele sin samlede sproglige viden og erfaring i produktionen af nyt sprog.

Undervisningen skal således bidrage til udviklingen af elevens sproglige og kulturelle identitet, som en afgørende forudsætning for et ligeværdigt og aktivt liv som borger i det danske samfund.

målrettet undervisning heri, men også ved at give eleverne plads til at være sprogligt aktive og deltagende i den øvrige undervisning. Det kan have store konsekvenser for den sproglige udvikling og indlæringen, ikke mindst på sigt, hvis ikke de tosprogede elever sikres den fornødne undervisning i dansk som andetsprog.

Ifølge folkeskolelovens § 5, stk. 7, gives der "i fornødent omfang undervisning i dansk som andetsprog til tosprogede elever i børnehaveklassen og i 1.-10.klasse" (se også bekendtgørelse nr. 63 af 28/01/1998). Undervisning i dansk som andetsprog indeholder både en sproglig og en kulturel dimension. Med udgangspunkt i elevens sproglige forudsætninger og behov, skal der arbejdes med de kommunikative færdigheder, sprog og sprogbrug samt viden om sprogtilegnelse og egen læring. Fagområdets kulturelle dimension sætter fokus på væsentlige træk ved dansk kultur og samfundsforhold, sat i relation til elevernes flerkulturelle baggrund. Undervisningen skal således bidrage til udviklingen af elevens sproglige og kulturelle identitet, som en afgørende forudsætning for et ligeværdigt og aktivt liv som borger i det danske samfund.

Hvis eleven først i mødet med skolen skal lære dansk, eller er tilflyttet fra udlandet, er der behov for basisundervisning i dansk som andetsprog. Denne undervisning kan gives som enkeltmandsundervisning, på hold eller i modtagelsesklasse.

Derudover viser erfaringerne, at der som oftest også er behov for fortsat undervisning i dansk som andetsprog gennem resten af skoleforløbet. Undervisningen, der skal sikre en udbygning af sprogfærdighederne, tilrettelægges efter en konkret vurdering som en del af den øvrige undervisning i klassen eller på små hold uden for klassen. Der er ikke fastsat noget timetal herfor, men omfanget vil afhænge af den enkelte elevs behov.

Undervisning varetages af lærere, der gennem særlig uddannelse eller på anden måde har kvalificeret sig til opgaven. I børnehaveklasser gives undervisningen af pædagoger med tilsvarende forudsætninger. Der er fra august 2001 etableret mulighed for, at lærerseminarierne som forsøgsordning kan oprette linjefag i dansk som andetsprog.

Færdiguddannede lærere bør dygtiggøre sig inden for dette fagområde igennem efteruddannelse, hvilket fx kan ske ved landets centre for videregående uddannelser.

Der er for faget dansk som andetsprog udarbejdet Fælles Mål – centrale kundskabs- og færdighedsområder (slutmål) og bindende trinmål – gældende fra 1. august 2003.

Læreren bør kende til elevens samlede sproglige, faglige, personlige og sociale kompetencer:

- Hvilket sprog er barnets modersmål, taler eleven andre sprog?
 - Hvem kommunikerer eleven med på de forskellige sprog?
 - Hvilket/hvilke sprog tales i hjemmet?
 - Kan eleven læse og skrive på sit modersmål?
 - Hvordan er elevens andetsprog udviklet?
 - Hvilken form for støtte har eleven behov for, for at udvikle sit andetsprog?
 - Får eleven det fulde faglige udbytte af undervisningen sideløbende med udviklingen af dansk som andetsprog?
-

Gode råd

2.2 Indvandrersprog som valgfag

Skolen kan på 8.-10. klassetrin tilbyde tosprogede elever undervisning i almindelige indvandrersprog som valgfag.

Formålet med undervisningen er, at eleverne videreudvikler en aktiv tosproget kompetence på grundlag af allerede erhvervede færdigheder i såvel dansk som indvandrersproget. Eleverne skal opnå indsigt i kultur og samfundsforhold i de lande, hvor sproget tales. Derudover skal undervisningen styrke elevernes internationale forståelse og forståelse for sproglig og kulturel mangfoldighed i Danmark. Endelig skal undervisningen give eleverne viden om mulighederne for sprogets anvendelse i erhverv i Danmark, i andre lande og i internationale sammenhænge.

Der er for faget indvandrersprog som valgfag udarbejdet centrale kundskabs- og færdighedsområder (slutmål), som er gældende fra 1. august 2003. De nærmere bestemmelser om valgfag er beskrevet i bekendtgørelse om valgfag (nr. 591 af 27/06/1994).

Undervisningen skal styrke elevernes internationale forståelse og forståelse for sproglig og kulturel mangfoldighed i Danmark.

2.3 Modersmålsundervisning

Tosprogede elever fra medlemsstater i Den Europæiske Union, fra lande, som er omfattet af aftalen om Det Europæiske Samarbejdsområde, samt elever fra Færøerne og Grønland har ret til modersmålsundervisning. Der er dog en række betingelser, som skal være opfyldt, fx skal der være et minimum af elever tilmeldt det samme sprog. Bestemmelserne er beskrevet i bekendtgørelse af folkeskolens modersmålsundervisning (nr. 618 af 22/07/2002) udstedt i henhold til § 5, stk. 7.

Undervisningen placeres som regel i tilknytning til elevens øvrige undervisning. Ofte er det kommunen, der ansætter modersmålslærerne, men det er skolelederen på den skole, hvor undervisningen er placeret, der har det pædagogiske ansvar.

For tosprogede elever, som ikke er berettigede til modersmålsundervisning, kan kommunen tilbyde modersmålsundervisning under folkeskolelovens § 3, stk. 3, om fritidsundervisning. Kommunen kan opkræve betaling for denne undervisning.

Der er for faget modersmålsundervisning udarbejdet centrale kundskabs- og færdighedsområder (slutmål) og bindende trinmål – som er gældende fra 1. august 2003.

Gode råd

- Klasselæreren bør være orienteret om, hvilke elever der deltager i modersmålsundervisningen, samt hvor og hvornår den finder sted.
 - Klasselæreren bør være orienteret om elevens standpunkt i modersmålsundervisningen.
 - Det er en god idé, at modersmålslæreren og dansklæreren kender årsplanerne for de respektive fag således, at modersmålsundervisningen knyttes til skolens undervisning.
-

3. Samarbejde mellem skole og hjem

Folkeskolens opgave er i samarbejde med forældrene at fremme elevernes tilegnelse af kundskaber, færdigheder, arbejdsmetoder og udtryksformer, der medvirker til den enkelte elevs alsidige personlige udvikling.

Undervisningsministeriet gennemførte i årene 1994-1998 Integrationsprojektet, om tosprogede elevers integration i folkeskolen, der omfattede ca. 200 projekter. Erfaringer fra projektet viste, at de skoler, der gjorde en ekstra indsats for at involvere tosprogede elevers forældre, havde færre gensidige misforståelser i forhold til krav og forventninger.

Skoleleder, Århus kommune

“Vanskeligheder mellem lærer/elev og forældre/barn forklares indimellem med forskelle i kultur, religion eller tradition. Måske er der i virkeligheden tale om almindelige uoverensstemmelser mellem lærere og elever eller om almindelige konflikter mellem forældre og pubertetsbørn”.

Tosprogede forældre kan have andre forudsætninger end øvrige forældre for at forstå, hvordan folkeskolen fungerer. Det er nødvendigt, at skolen interesserer sig for forældrenes forestillinger og forventninger og betragter forældrene som vigtige medspillere, der skal inddrages i samarbejdet så tidligt som muligt. Det kan være et stort arbejde at forklare forældre, der ikke er vant til et tæt skole-hjem samarbejde, hvilken betydning dette samarbejde tillægges i Danmark – at der både samarbejdes om det enkelte barn og om klassens og hele skolens dagligdag, og at samarbejdet finder sted på mange forskellige niveauer. Samarbejdet kan bestå i:

- Forældresamtaler, der fokuserer på eget barn.
- Forældremøder i klassen, hvor orientering og debat med klassens forældre om undervisningens indhold, arrangementer i klassen og omgangsformer ofte er på dagsordenen.
- Klassearrangementer, hvor elever, forældre og lærere er sammen.

Det er nødvendigt, at skolen interesserer sig for forældrenes forestillinger og forventninger og betragter forældrene som vigtige medspillere, der skal inddrages i samarbejdet så tidligt som muligt.

- Klasseforældreråd, der kan være med i planlægning af forældremøder og arrangementer med børn og forældre.
- Skolefester for børn og forældre.
- Skolens arrangementer som fx temamøder og foredrag for forældre.
- Skolebestyrelsen, hvor det er skolens samlede virke, der er det gennemgående tema.
- Skolens etniske råd, som består af repræsentanter fra de lande og kulturer, hvor skolens elever kommer fra.

Folkeskolelærer, Ishøj

“Vi havde skolebestyrelsesvalg, og så ringede jeg til nogle af de tyrkiske mødre og spurgte om ikke de kom. Så spurgte de: “kommer der nogle af de andre”, og så kunne jeg svare: “ja den og den kommer”. Og så kom de også. De ville ikke være i minoritet”.

Det er skolens ansvar at forklare forældrene, at de har en forpligtigelse til at indgå i et samarbejde med skolen, og det er afgørende, at skolen tydeliggør, hvilke forventninger den har til samarbejdet og til forældrenes deltagelse.

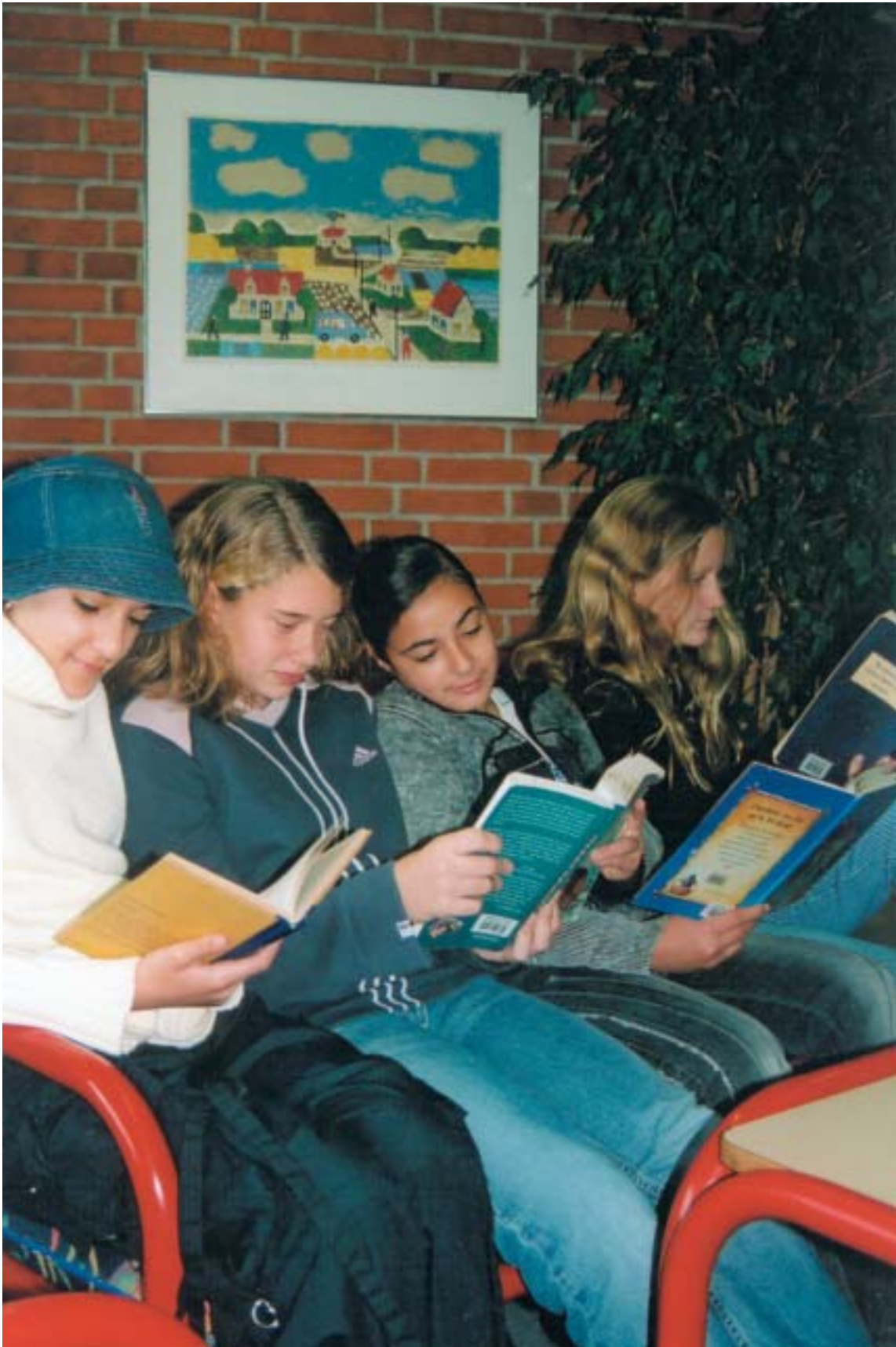
En del skoler har erfaring med, at det kræver en ekstra indsats at få de tosprogede elever forældre til at komme til samtaler på skolen og til at deltage i forældremøder. Sproget kan være en barriere, men også emnerne på et forældremøde kan overraske nogle forældre. For nogen er det svært at forstå hensigten med forældremøder, hvor lærerne inddrager forældrene i diskussioner om fødselsdage og klassekasse eller samtaler om elevervurderinger, elevplaner og lignende.

For nogle forældre kan det være ny viden at få kendskab til, hvor vigtigt det er for dem og deres børn, at de indgår i et tæt samarbejde med skolen. Mødes familierne med åbenhed og interesse, får skolen en god baggrund for at inddrage forældrene i arbejdet. Dette gælder naturligvis både tosprogede og danske forældre.

For nogle forældre kan det være ny viden at få kendskab til, hvor vigtigt det er for dem og deres børn, at de indgår i et tæt samarbejde med skolen.

3.1 Nye elever på skolen

De fleste tosprogede børn, der begynder i børnehaveklassen eller 1. klasse, er født og opvokset her i landet. Nogle har gået i børnehave, nogle har været i dagpleje, andre har været hjemme hos familien. Skolen bør være opmærksom på, at en del af de tosprogede elever, der begynder i børnehaveklassen, har fået sprogstimulering i eller uden for daginstitutionen i henhold til folkeskolelovens § 4 a. Kommunerne har siden 1999 været forpligtet til at tilbyde tosprogede småbørn sprogstimulering fra barnets 4. år, hvis det vurderes, at børnene har behov for det. Fra 1. januar 2003 skal også 3-årige småbørn have tilbuddet.

Det er vigtigt, at der i skolen bygges videre på den indsats og de erfaringer, der er indhøstet vedrørende barnets sproglige og sociale udvikling inden skolegangen. Undervisningsministeriets evaluering af sprogstimuleringsindsatsen fra december 2002 peger på, at samarbejdet mellem dagtilbud og indskolingen kan styrkes.

En del kommuner foretager sprogscreening af de tosprogede børn før skolestart for at vurdere, om de skal begynde i en modtagelsesbørnehaveklasse eller gå i en almindelig børnehaveklasse med støtte i dansk som andetsprog. På nogle skoler holder man særlige introduktionsmøder for forældre til tosprogede børn inden skolestarten. Andre steder tager børnehaveklasselederen på hjemmebesøg sammen med en tolk eller en tosproget lærer. Målet med besøget er at indlede en dialog om forældrenes og skolens fælles ansvar for barnets undervisning og udvikling.

På nogle skoler holder man særlige introduktionsmøder for forældre til tosprogede børn inden skolestarten.

I forbindelse med skolestarten er det vigtigt for skole og forældre at få diskuteret de regler, der gælder for alle børn i skolen, herunder om barnet har særlige behov, og om der er særlige hensyn, der skal tages i forhold til familiens religion og kultur.

Når skolen får meddelelse fra forvaltning, sagsbehandler, konsulent eller andre om, at der kommer en ny elev til skolen midt i skoleforløbet, skal man være opmærksom på, at omstændighederne omkring de enkelte elever kan være meget forskellige. Eleverne kan fx:

- Have gået i modtagelsesklasse.
- Komme fra en anden skole.
- Være familiesammenført.
- Komme fra et asylcenter.

Under alle omstændigheder er en grundig udredning af elevens forudsætninger og ressourcer, fagligt, sprogligt og socialt nødvendig. Oplysningerne skal vise, hvilke undervisningstilbud eleven skal have. Skal eleven begynde sin skolegang i modtagelsesklasse eller i en almindelig klasse, med støtte i dansk som andetsprog?

Skolen bør være opmærksom på, at mange forældre allerede er inde i et tæt samarbejde med andre personalegrupper i kommunen, fx med integrationsmedarbejderen, og at forældrene allerede har besvaret og drøftet mange af de samme spørgsmål, som skolen vil stille. Derfor kan det være både hensigtsmæssigt og hensynsfuldt at etablere et tæt samarbejde mellem integrationsmedarbejderen, forældrene og skolen, så familien spares for at besvare de samme spørgsmål i mange forskellige sammenhænge. Der bør i denne sammenhæng være opmærksomhed på regler om tavshedspligt.

I forbindelse med modtagelsen af nye tosprogede elever, er det hensigtsmæssigt at holde et par møder med forældrene. Det første møde kan primært fokusere på orientering og information om skolen. Efter et stykke tid, når forældrene har fået konkrete erfaringer med skolen, kan det næste møde holdes.

Disse møder kan eventuelt være en del af kommunens og skolens almindelige procedurer for modtagelsen af tosprogede familier. Man må dog gøre sig klart, at tosprogede forældre er ligeså forskellige som danske forældre og derfor skal behandles forskelligt. Nedenstående skal derfor ses som forslag til procedure.

Forslag til procedure for det første møde:

- Kontakt eventuelt kommunens integrationsmedarbejder.
- Afklar et eventuelt tolkebehov, herunder hvilket sprog der skal tolkes til og fra.

Gode råd

Før mødet:

- Skolen sender en invitation til familien eventuelt på deres modersmål – eller familien inviteres mundtligt.
- Skolen gør i invitationen opmærksom på, at det er ønskeligt, at begge forældre samt barnet deltager.

Under mødet:

- Skolen er bevidst om, at barn og forældre skal føle sig velkomne.
- Skolelederen/læreren udtrykker sig klart og tydeligt samt er åben og lyttende.

Efter mødet:

- Skoleleder og lærere evaluerer mødet. De drøfter, hvordan det næste møde skal forløbe, og hvordan man i fremtiden sikrer en god kontakt med familien.

Vær opmærksom på, at der kan opstå problemer når:

- Skolen ikke er orienteret om, at der kommer en ny elev.
 - Barnet møder på skolen uden forældre, men med en ældre søster eller bror.
 - Forældre siger "ja". Det betyder ikke nødvendigvis "ja, det har vi forstået" eller "ja, det er vi enige om", men kan også betyde "ja, vi vil gerne være høflige".
 - Der udleveres informationsmateriale på dansk og eventuelt på modersmålet, men læreren glemmer at undersøge, om forældrene kan læse.
 - Der ikke bruges tolk.
 - Lærer/skoleleder taler forbi forældrene. De forventer, at forældrene forstår tingene hurtigere, end de måske gør. Der er risiko for, at forældrene modtager for mange informationer på én gang.
 - Lærere og skoleleder ikke er klar over, hvilke forudsætninger forældrene har, og ikke er indstillet på, at tingene tager tid, når forældrene ikke har det samme erfaringsgrundlag at basere de mange informationer på.
-

Skoleleder, Dansk Røde Kors

“Lærerne skal være bevidste om, hvilke signaler de sender, fx med deres påklædning. Det har nogle gange været vanskeligt at få unge lærere til at forstå, at det kan opleves stødende, hvis de kommer på hjemmebesøg iført shorts eller stramtsiddende stumpe bluser. Læreren viser ikke respekt for familien, og familien mister respekten for læreren”.

Gode råd

- Tilstræb, at det første møde bygger på en personlig kontakt.
- Et hjemmebesøg sammen med en tolk eller tosproget lærer kan i nogle tilfælde være en god idé. Læreren har gennem et besøg i elevens hjem en mulighed for at få nærmere kendskab til elevens baggrund. Det kan også være en fordel, at forældrene er på hjemmebane.
- Hvis man har afsat en fast tid til hjemmebesøget og ønsker at diskutere et bestemt emne, kan det være nødvendigt at gøre klart, hvem man forventer, der deltager i mødet.
- Aftal, hvor lang tid besøget skal tage og afsæt god tid til besøget. Man bliver ofte budt på mad, og det kan være en god mulighed for at lære barnets familie bedre at kende. Der vil ofte være flere familiemedlemmer til stede.
- Det er en fordel for barnet at komme i en klasse, hvor nogle af eleverne har samme sproglige baggrund. Det skaber tryghed for børnene, hvis de ikke er helt sikre i det danske sprog.
- Husk, at det hele måske er nyt både for børn og forældre.
- Det kan forebygge mange problemer på længere sigt, hvis skolen har en klar modtagelsesprocedure, der kan afdække væsentlige elementer af barnets baggrund og behov. Her er samarbejdet mellem dagtilbud (inkl. sprogstimulerings-tilbud) centralt.
- Husk, at forældrene skal give tilladelse til, at oplysninger gives videre fra én forvaltning til en anden.

3.2 Normerne i den danske skole kan i nogle tilfælde være svære at forstå

Folkeskolen adskiller sig på nogle områder fra de skoleformer, som mange tosprogede forældre kender fra deres oprindelseslande. I Danmark er der fx undervisningspligt, men ikke skolepligt.

Der sker en løbende socialisering i forhold til det enkelte barn gennem ophold i daginstitution og i skole. Denne socialisering kan være forskellig fra det miljø, nogle tosprogede børn vokser op i.

Nogle tosprogede familier kommer fra lande, hvor man har en kortere skolegang. Det betyder, at der kan komme elever til folkeskolen, som har afsluttet den lovpåkrævede undervisning i oprindelseslandet, men som stadig er undervisningspligtige efter dansk skolelov.

Ligeledes vil nogle familier komme fra lande, hvor børnene begynder i skole meget tidligere, end de gør i Danmark. Nogle forældre står derfor uforstående overfor, at deres børn ikke kan komme i skole, men i stedet henvises til daginstitutioner.

Erfaringer fra skoler og kommuner viser, at der er en lang række forhold, som elever og forældre undrer sig over. Det er forhold, der på trods af de bedste intentioner fra skolens side kan være vanskelige at forstå. Det viser sig, at elever og forældre med andre skoleerfaringer ofte undrer sig over, at:

- Der er en anden opfattelse af autoritetsbegrebet.
- Eleverne siger *du* til læreren.
- Eleverne ikke rejser sig, når læreren kommer ind.
- Der argumenteres og diskuteres i klassen.
- Eleverne ikke får karakterer fra skolestart.
- Der ikke sker en sortering af eleverne på baggrund af prøver og tests.
- Eleverne ikke går i skoleuniform.
- Lærerne går i hverdagstøj.

Elever, der har gået i skole i andre lande, kan bl.a. være usikre på følgende:

- Hvad kan jeg tale med læreren om?
- Hvorfor skal jeg arbejde sammen med andre?
- Hvordan får jeg succes i skolen? I SFO? I fritiden?

Der er mange forhold, skrevne og uskrevne regler og sædvaner, som for de fleste danske børn og forældre er kendte, men som kan kræve grundigere diskussioner med tosprogede børn og deres forældre. Skolen må sikre, at dens værdigrundlag tydeliggøres overfor forældre og elever og gøre sig grundige overvejelser om, hvordan den informerer og kommunikerer med forældrene.

Der er mange forhold, skrevne og uskrevne regler og sædvaner, som for de fleste danske børn og forældre er kendte, men som kan kræve grundigere diskussioner med tosprogede børn og deres forældre.

Ibrahim Gögenur, cand.scient

“Jeg kom til Danmark som 12-årig. Jeg gik i mellemskolen i Tyrkiet og var meget glad for at gå i skole og klarede mig godt. Min far havde været i Danmark i længere tid, og nu skulle hele familien hertil. Jeg kom i skole og kunne slet ikke finde ud af at være elev, og selv om jeg arbejdede hårdt, blev jeg meget forvirret over den måde, man gik i skole på. Det tog mig lang tid at finde ud af, hvordan man kunne blive en dygtig elev her. Det var helt andre ting, der talte. Det var svært selv at skulle mene noget om alt muligt. Før skulle jeg bare kunne svarene fra bogen. Mine forældre kunne ikke støtte mig. De sagde, at jeg bare skulle opføre mig ordentligt”.

Eksempler fra kommuner og skoler

En modtagelsesklasse i Århus

I klassen, hvor eleverne er mellem 14 og 18 år, arbejder klasselærere og tosprogede lærere tæt sammen med forældrene. Udover at tage på hjemmebesøg har lærerne årligt to forældresamtaler. Lærerne mødes med forældrene, hvis det er påkrævet, og de afholder desuden tre temamøder om året for hele forældregruppen med tolkning til de forskellige sprog.

Temaerne kan fx være:

- Folkeskolen – hvad, hvordan og hvorfor?
- Uddannelses- og erhvervsvejledning.
- Temaarbejde i klassen.

Et EU-projekt i Århus kommunale skolevæsen

I forbindelse med projektet har Århus Kommunale Skolevæsen udarbejdet en fotoserie, der kan bruges i forældresamarbejdet med forældre til de ældste elever i modtagelsesklasserne.

Den tosprogede lærer tager på et hjemmebesøg. Med udgangspunkt i fotoserien snakker han/hun med forældrene om deres børns fritid, muligheder for fritidsarbejde og fritidsaktiviteter, herunder klub- og ungdomsskoletilbud, samt risiko for ungdomskriminalitet, hvis fritiden ikke bruges til noget fornuftigt. Endelig tales der om forhold mellem unge og deres forældre og uddannelsesmulighederne efter endt skolegang.

Materialet kan bruges både til forældre, der ikke kan læse eget sprog, og til forældre, der har lært at læse, men ikke kender ret meget til det danske samfund.

I samme projekt udarbejdes også et andet materiale. "Ung og ny i Danmark – inspiration til tosprogede forældre i forbindelse med konfliktløsning". I tegneserieform skildres en række typiske konfliktsituationer hovedsagelig mellem børn og forældre, og der vises eksempler på gode og dårlige løsninger. Men det primære er, at materialet giver anledning til dialog med forældrene om deres bevidsthed om og rolle i forhold til problemer, som deres unge teenagebørn kan møde i spændingsfeltet mellem to kulturer.

-
- Invitér forældrene til en samtale på skolen, hvor lærerne, i samarbejde med en tolk eller tosproget lærer, redegør for skolens værdigrundlag, hvilke krav der fra skolens side stilles til forældre og elever, samt rammerne og traditionerne for forældresamarbejde på skolen.
 - Få eventuelt en erfaren tosproget forælder til at fortælle om sine erfaringer med forældresamarbejde på skolen.
 - Sørg for, at forældrene får mulighed for at fortælle om deres forventninger og undren.
 - Nogle forældre har svært ved at hjælpe deres børn med lektier, enten fordi de ikke er så gode til dansk, eller fordi de ikke kender typen af opgaver. Det kan derfor være nødvendigt at tosprogede forældre vejledes i, hvordan de kan støtte deres barns skolegang.
 - Brug eventuelt video- og billedmateriale til at vise forskellige sider af livet i skole og fritid. Det giver forældrene konkrete billeder på, hvad der foregår af aktiviteter i og omkring skolen.
 - Opret eventuelt et etnisk råd.
 - Giv fx forældrene en fast kontaktperson ud over klasselæreren, eventuelt en tosproget lærer med samme modersmål eller en funktionslærer med særligt ansvar for skolens tosprogede elever.
 - Giv forældrene klar besked om deres muligheder for at få indflydelse på skolens virke.
 - Udarbejd en strategi for kommunikationen med de tosprogede forældre, som alle lærere får indsigt i.
 - Videregiv de gode erfaringer og råd.
-

Gode råd

3.3 Tolkning

En forudsætning for, at skole og hjem kan samarbejde, er, at parterne kan forstå hinanden og kan udtrykke sig nuanceret. Derfor må behovet for tolkning, herunder hvilket sprog der skal tolkes til og fra, afdækkes forud for samtalen.

I det daglige arbejde, kan der med fordel være klare retningslinier for, hvem der indgår i hvilke samarbejdsrelationer med forældrene, og hvem der har hvilke kompetencer. Hvor tolken kan betragtes som neutral, kan den tosprogede lærer være så involveret i dagligdagen, at der er risiko for, at han/hun overtager eller pålægges dialogen med forældrene. Det kan medføre en usikkerhed hos alle parter.

Tolk

De professionelle tolke er nogle steder ansat af kommunen og arbejder i forskellige kommunale sammenhænge. De har ofte en anerkendt tolkeuddannelse og kan således forventes at være både professionelle og neutrale. Det er en forudsætning for samarbejdet, at forvaltninger, skoler, institutioner og forældre kan være sikre på, at tolken tolker loyalt, og at samtlige involverede overholder deres tavshedspligt.

Det er nødvendigt, at der bliver oparbejdet en rutine i at samarbejde med en tolk. Derfor er det en god idé, at samtalen og samarbejdet bliver forberedt og efterbehandlet grundigt. Det kan være nyttigt at drøfte, hvilke etiske regler, der skal være gældende for forløbet. Det kan være regler som:

- Tal direkte til den, du samtaler med – ikke til tolken.
- Tal ikke i 3. person til den person, du taler med gennem tolken.
- Spørg ikke om tolkens mening i løbet af samtalen.
- Det er læreren, der styrer samtalen.
- Udtryk dig kort og præcist og hold de nødvendige pauser, så der kan tolkes.
- Undgå at bruge kulturbestemte billeder, talemåder og ordsprog samt ironi og betydningsbærende tonefald.

Det er nødvendigt, at der bliver oparbejdet en rutine i at samarbejde med en tolk.

Lærer og konsulent, Århus kommune

“Jeg bruger altid tolk. Og helst bruger jeg den tosprogede lærer, hvor det er muligt. Det er mit ansvar, at alt bliver oversat. Nogle forældre mener ikke, at der er brug for tolk. Det kan være, fordi de ikke vil skabe unødigt besvær, eller fordi de synes, at de godt kan klare sig på dansk. Hvis det sker, og forældrene siger: ‘Nej det er ikke nødvendigt’, svarer jeg: ‘Det er for min skyld, så jeg ikke misforstår noget’”.

- I nogle situationer er der brug for, at man inddrager ekstern tolk for at undgå, at den tosprogede lærer eller modersmållærer får en uheldig rolle i forhold til forældrene – på trods af tavshedspligten.
 - Orienter tolken om emnet for samtalen inden mødet med forældrene. Evaluer eventuelt tolkningen efterfølgende.
 - Ofte er der begreber fra skoleverdenen, der ikke direkte kan oversættes, men må forklares. Det kan fx være vanskeligt at oversætte: Skolebestyrelse, talepædagog, specialundervisning osv. Tolken kan forklare, hvad man snakker om. Det, der er uforståeligt, skal forklares grundigt.
 - Ved oversættelse af skriftligt materiale skal man være opmærksom på, at nogle forældre hverken kan læse og skrive på eget sprog eller på dansk. De vil ikke være i stand til at læse og forstå oversatte skriftlige meddelelser fra skolen – de vil heller ikke være i stand til at henvende sig skriftligt til skolen.
 - Brug så vidt muligt kun uddannede tolke.
 - Oversæt indbydelser til forældre og skriv i brevet, hvis der bliver tolket og eventuelt til hvilke sprog.
 - Bestil tolk i god tid før et møde, da nogle tolke har meget arbejde.
 - Aftal med tolken, at skolen ringer til forældrene dagen før mødet for at sikre, at aftalen om mødet er klar, og at forældrene kommer.
 - Læs mere i Tolkevejledning, Nævnet for Etnisk Ligestilling – se litteraturlisten.
-

3.4 Tosprogede lærere

Efterhånden er der en del skoler, der har ansat læreruddannede tosprogede lærere, som i kraft af deres særlige kompetence kan være en vigtig ressource på skolen. De underviser i almindelige skolefag og er til tider støttelærere i klasser med tosprogede elever eller underviser i modtagelsesklasser og i sprogstøttestreng.

Erfaringer viser, at det er nødvendigt at have meget klare rammer for den tosprogede lærers arbejde. Hvis han/hun fx skal bruges som ressourceperson i hele skolens forældresamarbejde, skal det være kendt af alle, i hvilken udstrækning skolen og andre klassers forældre kan trække på denne lærer. Den tosprogede lærer kan i mange tilfælde bibringe forældrene en forståelse for – og tryk ved undervisningens form og indhold, herunder også lejrskoler og klassefester.

- Det kan være en god idé, at læreren og den tosprogede lærer aftaler rollefordeling og arbejdsfordeling i samarbejdet med forældrene.
 - Vær opmærksom på den tosprogede lærers ansættelsesvilkår – skal der fx afsættes tid til, at de kan indgå i oversættelsesarbejde og tolkning?
-

3.5 Etnisk råd

Flere skoler har gode erfaringer med at oprette etniske råd på skoler, hvor der også er tosprogede forældre. Et etnisk råd består typisk af forældrevalgte medlemmer, der repræsenterer hver sin etniske gruppe, skolens ledelse, et skolebestyrelsesmedlem og fx en medarbejder fra skolefritidsordningen. Rådene fungerer som regel, som et organ ved siden af klasseforældreråd og skolebestyrelse. De har ingen formelle beføjelser, men er primært et samarbejdsorgan, der kan rådgive, formidle og vejlede i forhold til både skole og hjem. På den ene side kan forældrene bruge etnisk råd, hvis der er spørgsmål eller problemer, de gerne vil drøfte, eller hvis de søger konkrete informationer om skolen og undervisningen. På den anden side kan skolen gennem et etnisk råd få noget at vide om den flerkulturelle virkelighed, deres børn lever med her i landet.

Ifølge Det pakistanske Forældreråd på Vesterbro i København efterlyser forældrene især følgende:

- Viden om, hvilke fag der er obligatoriske og begrundelse for, at eleverne skal have disse fag.
- Forklaringer på folkeskolens undervisningsmetoder.
- Forklaringer på, hvorfor film, drama og ture er nødvendige.
- Viden om børnenes muligheder for at komme videre i uddannelsessystemet.
- Klare meldinger om, hvordan deres børn klarer sig fagligt.
- Grundig orientering om uddannelsesmuligheder efter folkeskolen.
- Viden om, hvad man skal betale for i skolen.
- Viden om forældrenes rolle i forhold til skole-hjem samarbejdet.
- Diskussion om, hvordan lærere og forældre i fællesskab kan gøre skolen til et bedre sted for alle elever.

Modersmålslærer, Århus kommune

En vred arabisk far henvender sig til skolevejlederen og klager:

“Jeg er kommet til alle forældremøder og forældresamtaler her på skolen. Hver gang har lærerne sagt, at min søn klarede sig godt i skolen, han var dygtig og interesseret og en god kammerat og alt det der. Han var også god til at tale og læse dansk. Jeg ønsker, han skal i gymnasiet her efter 9. klasse, men læreren vil have, at han skal i 10. klasse i stedet. Hvad er der nu galt med min søn? Hvorfor kan han ikke komme videre nu?”

4. Fag og fagområder m.v. der kræver særlig opmærksomhed

Undervisningsministeriets Integrationsprojekt fra 1994 -1998 har vist, at skoler, der i undervisningen har udviklet gensidighed i kulturforståelsen ved at inddrage alle elevers viden og erfaringer, giver både tosprogede elever og øvrige elever øget tillid til egne muligheder samt baggrund for at tage stilling og handle.

4.1 Hjemkundskab

Traditioner knytter sig ofte til religiøse forskrifter og kulturelle normer, men det er ikke kun religion, der afgør, hvilke spisevaner man har i den enkelte familie. Der er familier, der er vegetarer, og der er børn, der er allergikere. På skolen vil mange forskellige traditioner og normer i forbindelse med mad og madlavning gøre sig gældende. Derfor er der behov for, at man tager disse forhold i betragtning, når der tilberedes og serveres mad på skolen. Det gælder både i hjemkundskabslokalet og i forhold til den mad, der bliver solgt i skolebod eller kantine.

-
- Inddrag eleverne i planlægning og indkøb til hjemkundskabstimerne.
 - Som en evt. erstatning for svinekød kan der købes kyllinge-, kalkun-, lamme- eller oksekød til muslimske eller jødiske elever.
 - Der kan arbejdes med temaet “mad fra hele verden”. Der er udkommet adskillige spændende kogebøger med dette tema.
 - Inddrag forældrene i undervisningen.
-

Gode råd

ERFARINGER

MØDE

FAGLIGHED

**På skolen vil
mange
forskellige
traditioner og
normer i
forbindelse
med mad og
madlavning
gøre sig
gældende.**

Humlehøj-Skolen i Sønderborg gør i "Integrationshåndbogen 2002" vedrørende hjemkundskab blandt andet opmærksom på følgende:

"I læseplanen foreslås, at man tilbereder måltider, der er typiske for forskellige kulturer, og at eleverne arbejder med danske retter og andre kulturers kostvaner. Faget er for alle, og vi kan ikke tage hensyn til visse drenges vægring ved at gøre "kvindearbejde". Under Ramadanen kan de muslimske elever opfordres til at tage fx plastikbokse med til den tilberedte mad, som de så kan tage med hjem og spise senere. Ramadanen kan gøres til bagemåned. Alle bager brød, boller mv., som pakkes ind og tages med hjem. Når solen er gået ned, kan man spise sit bagværk sammen med familien".

4.2 Kristendomskundskab

Kristendomskundskab er et obligatorisk fag i folkeskolen, og det giver børnene et godt udgangspunkt for at forstå dansk kulturtradition og forskellige normer og værdier i det danske samfund. Kristendomskundskab handler om almenmenneskelige spørgsmål. På de ældste klassetrin skal undervisningen inddrage fremmede religioner og andre livsanskuelser. På de øvrige klassetrin er det en lokal beslutning, hvorvidt man vælger dette. Deltagelse i kristendomskundskab kan give eleverne et godt fundament for refleksion over livsspørgsmål, herunder en kritisk og selvstændig stillingtagen til disse.

I medfør af folkeskolelovens § 6, stk. 2, skal et barn fritages for at deltage i undervisningen i kristendomskundskab, når forældremyndighedens indehaver skriftligt over for skolens leder erklærer selv at ville sørge for barnets religionsundervisning. I fortsættelse af cirkulæreskrivelse nr. 125 af 28. oktober 1986 om fritagelse for undervisningen i kristendomskundskab i folkeskolen (kan ses på ministeriets hjemmeside på adressen www.uvm.dk, under love og regler for folkeskolen) gøres der opmærksom på, at kristendomskundskab er et obligatorisk fag i folkeskolen, og at faget er kundskabsmeddelende og ikke forkyndende.

Fritagelsesadgangen efter folkeskolelovens § 6, stk. 2, er derfor efter sin karakter alene tænkt anvendt i ganske særlige tilfælde. I forbindelse med administrationen af fritagelsesbestemmelsen i § 6, stk. 2, anbefales følgende ved administrationen af bestemmelsen: Skolerne anbefales at gennemføre en samtale med forældre og elev, før en anmodning om fritagelse imødekommes, så det sikres, at forældrene er informeret om de forhold, der er nævnt i den omtalte cirkulæreskrivelse. Om fagets mål og indhold bør skolen henvise til lovens § 6, stk. 1, og bekendtgørelse om fælles mål samt læseplan mv.

Eksempler fra kommuner og skoler:

Hundigeskolen i Greve

På skolen fritages kun ganske få elever fra undervisningen i kristendoms-kundskab. Skolen inviterer de forældre, som beder deres børn fritaget, til en samtale om fagets indhold.

Humlehøj-Skolen i Sønderborg

Skolen skriver i "Integrationshåndbogen 2002" følgende om faget kristen-domskundskab:

"Det er et stort ønske for os, at alle elever deltager i kristendoms-kundskab for at også de tosprogede elever opnår en forståelse af værdigrundlaget i vor kultur-kreds.

Vi er kundskabsformidlende, og ikke forkyndende eller indoktrinerende. Dette gælder i al undervisning! Vores erfaring er, at muslimske elever kan bidrage positivt til undervisningen i faget og til et frugtbart kulturmøde.

Forældrene har ret til at få barnet fritaget, men vi kan gennem gode argumenter prøve at overbevise dem om det hensigtsmæssige, i at barnet deltager. Vi har blandet andet følgende argumenter:

- *Vi tilbyder ikke anden undervisning, men fører tilsyn*
- *Deltagelse i faget styrker indlæringen i det danske sprog*
- *I gymnasierne forudsættes det, at eleverne har deltaget i faget kristendom i folkeskolen*
- *Vi synes at alle skal være bekendt med dette kulturelle grundsyn*
- *Vi lægger vægt på at give eleverne forståelse for andre kulturer*

Såfremt forældre efter samtale med klasselæreren fastholder ønsket om fritagelse, oplyses de om, at der skal udfærdiges skriftlig anmodning til skolens ledelse.

Skema findes på kontoret. Forældrene forpligter sig ved barnets fritagelse til selv at forestå undervisningen".

- Informér forældrene om undervisningen i kristendomskundskab ved det første forældremøde. Fortæl forældrene om fagets indhold, og at faget kan inddrages i tværgående emner og problemstillinger. Nogle forældre tror, at det drejer sig om forkyndende undervisning. Invitér dem eventuelt til at deltage i en time.
 - Synliggør, at undervisningen, udover at give en viden om faget, også er alment dannende.
 - Vær opmærksom på, at den religiøse dimension har betydning for livsopfattelsen hos det enkelte menneske og for dets forhold til andre.
 - Ved anmodning om fritagelse fra undervisning i kristendomskundskab henvises til Cirkulæreskrivelse nr. 125. af 28. oktober 1986. Desuden henvises til nyhedsbrev 3, Om fornyelse af folkeskoleloven juni 2003, der findes på Undervisningsministeriets hjemmeside: [www.uvm.dk/grundskole/fornyelse af folkeskoleloven](http://www.uvm.dk/grundskole/fornyelse%20af%20folkeskoleloven).
-

4.3 Idræt

Idræt er et obligatorisk fag på alle klassetrin, og derfor skal alle elever deltage i undervisningen. Tilbyder skolen svømmeundervisning, er denne ligeledes obligatorisk. Forældre kan anmode om, at deres børn bruger idrætstøj, der dækker hele kroppen. Almindeligt konditøj (træningsdragt) eller gymnastikdragter, der dækker arme og ben kan normalt bruges.

Fritagelse for idræt

Skolelederen kan efter forældrenes anmodning fritage en elev fra idrætsundervisning af helbreds-mæssige årsager. Skolelederen afgør, hvilken dokumentation der er nødvendig for at imødekomme anmodningen.

Der har været enkelte eksempler på, at flygtningebørn har oplevet særlige traumer i forhold til vand, der gør, at de bliver meget angste for at deltage i svømmeundervisningen.

VÆRDIER TRIVSEL
RETTIGHEDER

Abdifatah fra "Heldigvis er vores folkeskole for alle. Elever med flygtninge- eller indvandrerbaggrund skriver dagbog".

"Jeg har problemer i skolen i forbindelse med badningen. Der er mange nøgne mennesker, der tager bad sammen. Idræt er blandt andet et af de fag, som skolen har at tilbyde eleverne. Jeg holder meget af idrætstimerne. Jeg elsker badning, men desværre ikke sammen med nøgne mennesker. Fordi min religion ikke tillader mig at se deres nøgne kroppe. Både idræt og badning er godt for mig, og jeg kan godt lide min skole. Jeg beder myndighederne om, at skolen tager hensyn til min religion".

Fritagelse for badning i forbindelse med idræt

Skolen bør være opmærksom på, at der er elever, som af religiøse, kulturelle eller andre grunde ikke ønsker at deltage i fælles badning og eventuelt give mulighed for, at disse elever får mulighed for separat omklædning og badning.

I forbindelse med alle idrætsaktiviteter skal der tages bad, og her må skolen finde en løsning på, at der hersker forskellige normer for, hvor afklædt man må vise sig over for andre.

Nogle familier ønsker deres børn fritaget for badning i forbindelse med idræt i de fire uger ramadanen varer. De fortæller, at det er forbudt at drikke vand, mens man faster, og at det er uhensigtsmæssigt at motionere, når man faster.

Der er ikke nogen ens praksis for, hvordan man håndterer denne situation. Her bør læreren vurdere, om det er hensigtsmæssigt at kræve, at eleven deltager i samme tempo, som de andre elever. Nogle skoler vælger at orientere forældrene om, at badning i idræt altid er obligatorisk, og at det samme gælder for deltagelse i svømmeundervisningen. En anden løsning er, at lærere og elev kan blive enige om, at eleven deltager i det omfang, han/hun kan.

Med hensyn til disse konkrete problemstillinger har skolelederen en generel kompetence til at beslutte skolens politik, herunder at vælge løsninger, som imødekommer individuelle hensyn. Det er vigtigt, at skolen tydeligt informerer forældrene om skolens beslutninger.

Det er vigtigt, at skolen tydeligt informerer forældrene om skolens beslutninger.

Eksempler fra kommuner og skoler:

Tilst Skole, Århus

“Idrætsundervisningen på skolen er en obligatorisk del af undervisningen. Det vil sige, at alle deltager i undervisningen. Fra 2. klasse er der adskilte omklædningsrum og baderum for drenge og piger, og badning kan foregå med et håndklæde om livet. I børnehaveklassen og 1. klasse har lærerne særlige aftaler med deres klasser angående idrætsundervisning. Af hensyn til hygiejnen i svømmehallen er nøgen afvaskning et krav, derfor er håndklædeløsningen den eneste acceptable. I modtagelsesklasserne kan der, hvis det er nødvendigt, laves en særlig aftale med læreren med det formål at vænne eleverne til skolens krav til idræts- og svømmeundervisning.

På skolen kan man skriftligt bede barnet fritaget for svømning under ramadan. Eleverne skal være til stede ved undervisningen”.

Odense Kommune

Kommunen har udgivet en særlig pjec på en række indvandrersprog. På dansk er titlen “Til dig som snart skal til svømning”. Pjecen er til brug for skolerne i forbindelse med svømmeundervisning. Teksten lyder:

“Svømning er en obligatorisk del af faget idræt i 4. og 5. klasse. Alle elever skal vaskes inden svømmeundervisningen. I svømmehallens baderum er der mulighed for bad bag et forhæng. Drenge og piger klæder om hver for sig. Hvis eleven af religiøse grunde ikke kan bade i en almindelig badedragt med bare arme og ben, kan man købe en dragt med lange ærmer og lange ben og en badehatte til at dække håret. Skolen kan hjælpe med dette indkøb. Hvis man glemmer sin badedragt, kan en ren dragt lånes. Eleven skal selv have håndklæde med. Der undervises af en uddannet svømmelærer, der tager hensyn til den enkelte elevs niveau. Muslimske børn, som faster, kan ikke fritages for svømning”.

Ballerup Kommune

I kommunens pjec om folkeskolen står: *“Idræt har en lang tradition bag sig i den danske folkeskole. Idræt er med til at styrke kroppens funktioner. Derudover er idræt med til at forebygge sygdomme både i barndommen og senere i livet. Derfor er faget idræt obligatorisk på linje med folkeskolens øvrige fag. Faget idræt omfatter forskellige former for sport samt gymnastik og svømning. Det betyder, at alle børn skal følge undervisningen, med mindre der er særlige helbredsårsager til en fritagelse. Ved fritagelse over 4 uger skal der foreligge en lægeerklæring. Ved tilrettelæggelsen af gymnastik- og svømmeundervisning tages der hensyn til særlige ønsker om omklædning, badning, gymnastik og beklædning. Skolerne og svømmehallen er indstillet på, at der tages vidtstrakte hensyn til forældrenes ønsker.*

Men deltagelsen i undervisningen kan ikke diskuteres, da undervisningen er en del af lovgivningen og dermed omfattet af undervisningspligten”.

-
- Husk, at der for nogle tosprogede familier er tradition for, at man bader iført beklædning.
 - I forbindelse med indskrivning på skolen kan forældrene vises rundt på skolen, hvor de bl.a. ser idrætslokalerne og omklædningsrummene.
 - Tal med forældrene om forholdene i forbindelse med idræt.
 - Spørg, om der er særlige forholdsregler i forhold til elevernes blufærdighed og diskutér mulige løsningsforslag med elever og forældre.
-

Gode råd

4.4 Sundheds- og seksualundervisning

Sundheds- og seksualundervisning er et obligatorisk emne i folkeskolen og et område, der løbende bliver taget op i undervisningen både på baggrund af spørgsmål fra eleverne og som en naturlig del af emner, man arbejder med.

Som i de fleste øvrige forhold må man være opmærksom på de kulturelle forskelle – herunder graden af åbenhed i forhold til emnet. Det er forskelligt, hvordan familier oplyser deres børn om emner som kroppens biologi, seksualitet, prævention med mere. Nogle familier mener, at det ikke er skolens opgave at formidle denne viden til børnene, men ser det som et privat anliggende. Derudover er nogle ikke vant til, at man taler om seksuelle emner i hjemmet, hvorfor det kan være svært pludselig at sætte ord på tingene. Det er flere læreres indtryk, at elever, som ikke taler med deres forældre om disse emner, heller ikke fortæller forældrene om sundheds- og seksualundervisningen.

Som i de fleste øvrige forhold må man være opmærksom på de kulturelle forskelle – herunder graden af åbenhed i forhold til emnet.

Thi, 19 år, i "Unge hjerter"

"Der er så mange ting, vi ikke snakker om. Det eneste, mine forældre siger, jeg ikke skal gøre, er at ryge, fordi det er usundt. Jeg har fået lov til at drikke og gå til fester, som andre unge i folkeskolen og gymnasiet. Min far har sagt, at jeg skal passe på med at drikke for meget alkohol. Hvis jeg kommer senere hjem, end vi har aftalt, så skal jeg altid ringe hjem. Vi har aldrig talt om sex og kærlighed derhjemme. Heller ikke om den undervisning, der var i skolen. Jeg synes også, undervisningen var overfladisk. Jeg har selv læst nogle bøger og blade, set nogle film og snakket lidt med kammerater om det".

Gode råd

- Det er vigtigt, at eleverne lærer at respektere hinandens grænser og at tolke hinandens signaler.
 - Vær opmærksom på, at billeder og film kan virke anstødelige på nogle elever, hvis der vises nøgne personer eller erotiske billeder.
 - Vær opmærksom på, at mange tosprogede elever har andre blufærdighedsgrænser.
 - Tag højde for, at nogle elever kun i begrænset omfang har talt med deres forældre om menneskets udvikling og prævention.
 - Vælg eventuelt at kønsopdele eleverne i forbindelse med dele af seksualundervisningen. Det giver erfaringsmæssigt større åbenhed og spørgelyst.
-

Erfaringer viser, at personlig vejledning, der tager udgangspunkt i vejledning af den unge i samråd med familien, har stor effekt på såvel uddannelsesvalget som fastholdelsen heri.

4.5 Uddannelses-, erhvervs- og arbejdsmarkedsorientering

Undersøgelser viser, at der er færre tosprogede unge end danske unge, der gennemfører en ungdomsuddannelse. Hovedparten af de tosprogede forældre ønsker, som hovedparten af alle andre forældre, at deres børn får en uddannelse. De kan imidlertid have svært ved at støtte op om deres børn, da uddannelsessystemets opbygning og de udtalte forventninger til den unge ikke altid er gennemskuelige. Valg af uddannelse er ofte et familieanliggende, hvilket i særlig grad gør sig gældende i tosprogede familier.

Erfaringer viser, at personlig vejledning, der tager udgangspunkt i vejledning af den unge i samråd med familien, har stor effekt på såvel uddannelsesvalget som fastholdelsen heri. Udover samarbejdet om uddannelsesbøgerne kan der på et forældremøde sættes fokus på uddannelses-, erhvervs- og arbejdsmarkedsforhold.

Udskolingen kan være vanskelig for mange unge. Her har ungdomsvejlederen en særlig funktion. Særlig opmærksomhed skal rettes mod elever, der kommer sent i skoleforløbet. Da al uddannelse efter grundskolen oftest bygger på 9 års skolegang, er det særlig vigtigt at udarbejde uddannelsesplaner, som tager højde for denne problemstilling. Erfaringerne viser igen, at det personlige møde med den unge og familien kan have stor betydning for et godt uddannelsesforløb og for at hindre eventuelt frafald. Samtidig kan vejlederen med sit kendskab til den enkelte familie give værdifuld information til uddannelsesinstitutionerne og arbejdsgiverne.

-
- Inddrag forældrene i samarbejdet om realistiske uddannelsesplaner.
 - Sørg for en løbende dialog med den unge og dennes familie om de forhold, der eksisterer på det nuværende arbejdsmarked og uddannelseslivet.
 - Inddrag de tosprogede lærere i samarbejdet herom. Deres flerkulturelle kendskab samt status i familierne kan være betydningsfuld.
 - Informationsvirksomhed rettet mod såvel familierne som uddannelsesinstitutionerne kan modvirke gensidige fordomme.
 - Der kan etableres personlig, kontinuerlig kontakt mellem ungdomsvejlederen og den unge samt dennes familie, uanset om den unge er under uddannelse eller ej.
-

Gode råd

4.6 Ekskursioner, lejrskoler og skolerejser

Ekskursioner og lejrskoler er forlagt undervisning og derfor en del af den obligatoriske undervisning i folkeskolen. En del skoler har oplevet, at forældre til tosprogede elever ikke ønsker, at deres børn skal deltage, derfor gør de et stort arbejde ud af at informere forældrene om, hvad formålet er med lejrskoleophold og ekskursioner samt at disse er en del af den obligatoriske undervisning. Nogle skoler vælger, at en tosproget lærer eller en forælder deltager.

Før lejrskolen

På det forældremøde, der er placeret før lejrskolen, kan lejrskolen sættes på dagsordenen. Hvis skolen har et etnisk råd, kan man bede dette om at fortælle om lejrskoler.

Gode råd

På forældremødet kan det erfaringsmæssigt være en fordel at medtænke følgende:

- Lærerne kan fortælle, at der hersker faste regler for turene, fx hvis der under ingen omstændigheder må drikkes alkohol. Redegør for, hvordan reglerne bliver håndhævet.
 - Gruppen kan diskutere, hvordan overnatningen arrangeres til alles tilfredshed, løsningen kan evt. være kønsmæssig opdeling.
 - Lærerne fortæller om, at der tages hensyn, hvis der er særlige madvarer eleverne ikke må spise.
 - Skolen kan udarbejde informationsmateriale om lejrskoler fx i form af billedserier/video fra tidligere lejrskoler – specielt til forældre, der ikke er vant til skriftlige informationsmaterialer.
 - Skolen kan evt. invitere en ældre elev, som på forældrenes modersmål fortæller om sine egne oplevelser fra lejrture.
 - Efter lejrskolen kan skolen arrangere en forældreaften, hvor lærerne og eleverne fortæller om lejrskolen. Her kan projekter og billeder fra turen vises.
-

Eksempler fra kommuner og skoler:

Tilst Skole

Skolen skriver i folderen "Skolegang på Tilst Skole": *"På skolen tager de fleste klasser på lejrskole hvert andet år. Lejrskolen er en vigtig del af undervisningen. På en lejrskole får børnene mange oplevelser af Danmark og eventuelt andre landes natur og kultur. Disse oplevelser arbejder klasserne med igennem længere tid både før turen, mens de er på selve turen og i en periode bagefter hjemme i klassen. Børnene lærer at arbejde sammen om både faglige og praktiske opgaver, og de lærer hinanden at kende på en ny måde, som er vigtig i kammeratskabet i klassen. Maden tilbereder klassen i de fleste tilfælde selv, og der vil altid være gode tilbud til muslimske elever om mad, der ikke indeholder svinekød. Lejrskoleopholdet er en del af undervisningen, og alle elever har pligt til at deltage. De lærere, der deltager i lejrskolen, er garanteret for, at alt foregår på en god og forsvarlig måde, og de er alle vant til at tage de specielle hensyn, som muslimske elever har krav på".*

I en skole i Glostrup

I kommunens pjece står der:

"Da alle elever skal opleve det danske samfunds forskellige sider med hensyn til kultur, erhverv, natur og miljø, er det vigtigt, at de kommer på ekskursioner og lejrskoler. Det giver eleverne mulighed for at prøve at klare sig uden for hjemmet og opleve et stærkere fællesskab med klassens øvrige elever. Deltagelse i ekskursioner og lejrskole er obligatorisk".

Gode råd

- Giv mulighed for, at tosprogede lærere eller andre tosprogede medarbejdere kan komme med på lejrskoler og ekskursioner, da de ofte har forældrenes tillid.
 - Forældrene kan inviteres med på udflugter, hvorefter de kan fortælle andre forældre om, hvad man laver på sådanne ture.
 - På hjemmebesøg kan man i samarbejde med den tosprogede lærer eller tolk gå i dialog med forældre, der ikke ønsker, at deres børn deltager i klassearrangementer eller på lejrstur. Lyt til deres bekymringer og forbehold, og hvorfor de siger nej. Gennem dialogen kan man forsøge at nå frem til en løsning.
-

Skolerejser er et skolebaseret supplement til den almindelige undervisning. Det er frivilligt for eleverne at deltage i skolerejser, men det er af stor social betydning, at alle elever i klassen deltager. Ved skolerejser til udlandet skal læreren være opmærksom på, at der til nogle lande kan være særlige visumregler, der gør sig gældende for elever med andet statsborgerskab end dansk.

4.7 Andre skoleaktiviteter

Det er ikke obligatorisk at deltage i klassefester, skolefester og lignende aktiviteter, men det har stor betydning for det sociale miljø på skolen, og disse aktiviteter indgår som en naturlig del af skolegangen.

Fester er en stor del af de fleste menneskers liv, uanset etnisk baggrund. Men tosprogede forældre er måske ikke vant til, at fester også afholdes på skolen, hvilket kan betyde, at de fravælger disse aktiviteter på deres børns vegne.

Hvis forældrene ikke har erfaringer med den danske tradition for skolefester, kan det være svært at se, hvad festernes rolle er, og hvordan familien deltager. I visse tilfælde kommer børnene alene uden forældrene, men måske sammen med ældre søskende. Der kan være forskel på, hvilke aftenarrangementer henholdsvis drenge og piger må deltage i.

-
- Inddrag forældre og elever. Spørg dem om, hvordan de holder fester, hvilke traditioner de har og inddrag dem i planlægningen af skolefester.
 - På hjemmebesøg kan man via tolk indgå i en dialog med forældrene for at motivere dem og deres børn til at deltage i disse dele af skolelivet. Vis billeder, få en ældre elev til at fortælle og gør rede for de sociale formål for festerne.
 - Det kan være en god idé at foreslå mødre at lave mad til nogle af klassens arrangementer.
-

Gode råd

Eksempler fra kommuner og skoler:

I Vejle har nogle medlemmer af etniske foreninger lavet oplæg til foreningernes medlemmer om vigtigheden af, at alle forældre deltager i forældre-møder og betydningen af, at børnene deltager i såvel undervisningen som de øvrige aktiviteter, der er knyttet til skolelivet.

4.8 Forskellige religioner og højtider

De store verdensreligioner har mange fællestræk, hvad angår traditioner, ritualer, højtider og fester. Inden for de enkelte religioner kan der være særlige krav om faste spiseregler, renlighed og påklædning. Der kan også være mange forskellige religiøse retninger inden for en bestemt religion. Skolen bør i sin dagligdag udvise respekt for elevernes tro. Hvis forældrene ønsker eleven fritaget for undervisning i anledning af fx en religiøs højtid, er det skolens leder, der kan imødekomme denne anmodning efter en konkret vurdering.

Eksempler fra kommuner og skoler:

Humlehøj-Skolen i Sønderborg skriver i "Integrationshåndbogen 2002" om ferier og fridage blandt andet: "I forbindelse med EID-festen (Rahmadan og pilgrimsfest) har muslimske elever ret til i alt 2 fridage. Klasselæreren administrerer denne ret".

Gode råd

- Højtider er for børnene næsten altid noget dejligt og hyggeligt, som de har lyst til at dele med de andre fra klassen. Spørg børn og forældre om, hvordan de fejrer disse højtider i familien, og hvad det betyder for dem.
- Indkøb en oversigt over forskellige højtider. Hæng den et centralt sted på skolen, så alle kan følge med i, hvornår der er højtider.
- Tag ved skoleårets planlægning højde for de religiøse højtider inden for de forskellige religioner på skolen. Vær i den forbindelse opmærksom på, at muslimernes måneder er 10 dage kortere, hvorfor fastemånedens Ramadanen flytter sig 10 dage frem hvert år, hvilket også gælder Eid-UI-Adha festen, der holdes 2 måneder og 10 dage efter Ramadanens afslutning.
- Undgå at indkalde til forældremøder eller forældresamtale, når der er religiøse højtider eller faste, da mange forældre vil foretrække at deltage i familiefester eller i religiøse fester.
- Undgå at lægge skolefester og klassefester, lejrskoler og andre større aktiviteter på religiøse festdage eller i fasteperioder.
- Vær forberedt på, at du som lærer eller skoleleder må være parat til at sætte dig ind i andre religioner.
- Spørg de tosprogede lærere, hvis der er noget, du som lærer/skoleleder er usikker på.
- Hav klare regler om frihed i forbindelse med religiøse højtider. Meld disse regler klart ud til skolens forældre.

4.9 Undervisningsmidler

Ved valg af undervisningsmaterialer er det vigtigt at tage udgangspunkt i elevernes forudsætninger.

Sprog læres i brug, derfor er det vigtigt, at materialet lægger op til en kommunikativ undervisning, samt at eleven kan få et optimalt udbytte af materialet både sprogligt og fagligt. Det sker tit, at et materiale, som sprogligt er tilgængeligt for eleven, rent fagligt ligger langt under elevens niveau. Der må derfor suppleres med flere forskellige materialer.

Det er ikke kun ved valg af materialer til dansk, at man skal være særlig opmærksom. Opmærksomheden gælder samtlige fag, som den tosprogede elev møder i folkeskolen. Erfaringen er fx, at mange tosprogede elever har problemer med at forstå matematikbøgenes efterhånden meget omfattende og sprogligt svære tekster. Her kan det være en hjælp, hvis eleven får mulighed for at inddrage sit eget sprog.

Fra Udviklingsplan for BR – Københavns folkeskolars arbejde med de tosprogede elever 2001

“Undervisningsmidler af god kvalitet til dansk som andetsprog er stadig en mangelvare. Derfor hentes der materialer og metoder fra andre fagområder: fremmedsprogsundervisningen, specialundervisningen og modersmålsundervisningen i dansk. Det kræver en høj faglig bevidsthed om andetsprogs-pædagogik og didaktik af læreren at omstille disse undervisningsmaterialer til andetsprogsundervisningen. CU (Center for Undervisningsmidler, red.) har i samarbejde med de pædagogiske konsulenter i Sektionen oprettet en selvstændig afdeling i Udlån med materialer til undervisning af tosprogede elever. Dette letter lærernes mulighed for at orientere sig inden for mulighederne.

Derudover er der et stort behov for at tilrette fagundervisning og fagbøger således, at sprog og indhold i højere grad kan forstås af elever, der har dansk som andetsprog. Undersøgelser har vist, at fagbøger indeholder mange førfaglige ord, som ikke forstås af tosprogede, og at der er mangel på visuelle kilder, der kan understøtte forståelsen. Der vil i fremtiden særlig være fokus på de visuelle undervisningsmidler i undervisningen af tosprogede elever. Billeder er i stand til at formidle langt flere informationer på én gang, end fagbøgerne kan med ord. Ved den rigtigt tilrettelagte undervisning vil tosprogede elever gennem brug af billeder i undervisningen hurtigt kunne danne sig et indblik i væsentlige temaer i de forskellige fags læseplaner”.

Det kan være en fordel at vælge materialer, der:

- lægger op til en kommunikativ undervisning.
- tager højde for, at de tosprogede elever har dansk som andetsprog.
- er alderssvarende.
- passer til elevens sproglige niveau.
- er fagligt udfordrende.
- bidrager til elevens alsidige udvikling sprogligt og kulturelt.
- giver mulighed for identifikation.
- indeholder illustrationer, som støtter teksten.
- tager udgangspunkt i den kulturelle forskellighed i skolen.

Vær desuden opmærksom på:

- Hvilken fremstilling tekster i fx historiebøger giver af andre landes historie.
- Om materialer og temaer giver mulighed for forskellige erfaringer og fortolkninger. I dansk kan man fx i arbejdet med eventyr inddrage eventyr og digte fra forskellige steder i verden for at synliggøre det almenmenneskelige og genkendelige. I historieundervisningen kan man fx arbejde med Det Osmanniske Rige, hvis der er elever med arabisk eller tyrkisk baggrund i klassen.
- At elevernes faglige indlæring kan styrkes, hvis de får mulighed for at inddrage deres eget sprog samt evt. at bruge ordbøger.
- Ved valg af undervisningsmidler indgår måden, undervisningen er organiseret på, det kan fx være ved holddannelse.

4.10 Specialundervisning

Det er helt afgørende at få vurderet, om en elev har brug for specialundervisning og/eller undervisning i dansk som andetsprog.

Specialundervisning kan for alle forældre opleves som en unødigt udstilling og udskillelse af deres barn og ikke det særlige og nødvendige tilbud, som specialundervisning er.

Forældresamarbejdet i forbindelse med etablering af et specialundervisningstilbud kan derfor ofte blive meget ressourcekrævende, da der ud over de traditionelle samarbejdsopgaver, skal gives uddybende forklaringer på, hvordan og hvorfor der arbejdes med specialundervisning i skolen. Det er helt grundlæggende for et konstruktivt specialundervisningsforløb, at forældrene forstår undervisningens karakter for at være i stand til at støtte op om initiativerne. Det kan være hensigtsmæssigt at inddrage forældrene i det konkrete arbejde med at opstille, gennemføre og evaluere deres barns undervisningsplaner og herigennem synliggøre, at barnet udvikler sig og profiterer af den særlige indsats.

Det forudsætter, at der afsættes god tid til det oplysende arbejde, og at der til tosprogede forældre om nødvendigt bruges tolk. Det kan være nyttigt, at skolens

personale har kendskab til forældrenes syn på børn med særlige behov, samt de forventninger, familien har til de professionelle rolle. Nogle forældre forventer fx, at lægen diagnosticerer sygdommen straks og foreskriver en behandling.

Tosproget personale kan ofte bidrage til at give et helhedsbillede af barnets samlede kompetencer, hvilket ellers kan være vanskeligt, da den overvejende del af det testmateriale, der findes, er udarbejdet og standardiseret til danske elever.

Det er helt afgørende at få vurderet, om en elev har brug for specialundervisning og/eller undervisning i dansk som andetsprog.

-
- Visitationen af tosprogede elever til specialundervisning bør foregå med særlig omhu, både hvad angår vurdering, testning, beskrivelse af barnet og forslag til pædagogisk handlingsplan.
 - Samtalen med forældrene skal være meget omhyggelig. Det er ikke usædvanligt, at det kan kræve adskillige samtaler, før de tosprogede forældre forstår, hvad tilbudet om specialundervisning indebærer, og hvilke fremtidsperspektiver det medfører for deres barn.
 - Det er vigtigt, at der arbejdes på at skabe forståelse for tosprogede læreres særlige ressourcer, så de kan indgå i arbejdet i specialundervisningen.
-

Gode råd

4.11 Underretningspligt

Ansatte i folkeskolen er omfattet af Socialministeriets bekendtgørelse om underretningspligt over for kommunen efter lov om social service. Det betyder, at ansatte ved de skoler, der får kendskab til forhold, der giver formodning om, at et barn eller en ung under 18 år har behov for særlig støtte, har pligt til at underrette kommunen.

Herudover er der en generel forpligtigelse for enhver til at underrette kommunen, hvis vedkommende får kendskab til, at et barn eller ung under 18 år udsættes for vanrøgt eller nedværdigende behandling eller lever under forhold, der bringer barnets sundhed eller udvikling i fare.

Vedrørende tosprogede elever kan der forekomme tilfælde, hvor mistanke om eller konstatering af omskæring bliver aktuel.

Gode råd

- Ved mistanke om en forestående eller allerede gennemført omskæring kontaktes skolelægen eller skolens sundhedsplejerske.
 - Skolens personale kan finde vejledning i publikationen “Vi har alle et ansvar”.
-

FORSKELLIGHED

KUNDSKABER

Litteratur

Litteratur der henvises til i teksten

Tolkevejledning, Nævnet for Etnisk Ligestilling, 1999
Rekvireres i Institut for Menneskerettigheder

Unge hjerter – om kærlighed, liv og samliv, Gry Clasen og Vicki Würtz, CDR
Forlag, 1999

Vi har alle et ansvar, Socialministeriet, Undervisningsministeriet, Indenrigs- og
Sundhedsministeriet, 2003

Undervisningsministeriets udgivelser vedrørende undervisning af tosprogede elever

Dansk som andetsprog – et nyt fagområde – Artikelsamling, Undervisningsministeriet,
1995, UVM 5-173

Demokrati
Undervisningsministeriets tidsskrift Uddannelse, nr. 8, oktober 2002

Flere verdener
Undervisningsministeriets tidsskrift Uddannelse, nr. 4, april 2002

Fokus på tosprogede småbørn
Socialministeriet og Undervisningsministeriet, 1999

Fælles Mål. Dansk som andetsprog, Undervisningsministeriet, 2003
Kan læses på www.faellesmaal.uvm.dk

Fælles Mål. Indvandrersprog, Undervisningsministeriet, 2003
Kan læses på www.faellesmaal.uvm.dk

Fælles Mål. Modersmålsundervisning, Undervisningsministeriet, 2003
Kan læses på www.faellesmaal.uvm.dk

Kulturel rummelighed i danske skoler,
Undervisningsministeriets tidsskrift Uddannelse, nr. 1, januar 1997 (Udsolgt)

Rettigheder og pligter i folkeskolen, Undervisningsministeriet, 2002
Pjecen foreligger på dansk UVM 5-410, arabisk UVM 5-411, bosnisk-kroatisk-serbisk UVM 5-412, engelsk UVM 5-413, farsi UVM 5-414, fransk UVM 5-415, somali UVM 5-416, tamil UVM 5-417, tyrkisk UVM 5-418, tysk UVM, urdu UVM 5-420, vietnamesisk UVM 5-421

Sådan gør vi – integration af tosprogede småbørn i store og små kommuner,
Undervisningsministeriet, 2001, UVM 5-378

Vejledning om organisering af folkeskolens undervisning af tosprogede elever,
Uddannelsesstyrelsen, 1998, UVM 5-308

Vejledning om sprogstimulerende tilbud for tosprogede småbørn. Folkeskolelovens § 4a,
Undervisningsministeriet og Socialministeriet, 1997, UVM 5-276

Udgivelser på baggrund af Integrationsprojektet

1994 – 1998

Heldigvis er vores folkeskole for alle – Elever med flygtninge- eller indvandrerbaggrund skriver dagbog, Undervisningsministeriet, 1999, UVM 5-343

Integrationsprojektets hovedrapport, Undervisningsministeriet (Udsolgt),
UVM 5-319

Kulør på skoleudvikling. Integrationsprojektet og Folkeskolen år 2000,
Undervisningsministeriet, 1998, UVM 5-310

Tosprogede børn og unge – 4 års skoleudvikling. Katalog over 80 integrationsprojekter, Undervisningsministeriet, 1999, UVM 5-323

Udfordring i dag – ressource i morgen,
En guide til kommunernes integration af tosprogede børn.
PLS Consult for Undervisningsministeriet, 1999, UVM 1-026

Udgivelser i forbindelse med “Integrationsprojektet 1994-1998” findes på www.uvm.dk skriv “Integrationsprojektet” i søgeboksen

Undervisningsministeriets udgivelser kan findes på *www.uvm.dk/udgivelser*

Publikationer udgivet af Undervisningsministeriet kan bestilles hos:

Undervisningsministeriets Forlag
Strandgade 100 D
1401 København K
E-mail: forlag@uvm.dk
Fax: 3392 5219
Tlf.: 3392 5220

Uddannelsesstyrelsens temahæfteserie

I denne serie udsender Uddannelsesstyrelsen publikationer om generelle eller mere specifikke aktuelle emner. Formålet er at skabe debat og inspirere til udvikling i uddannelserne. I 2002 og 2003 er følgende udkommet eller under udgivelse i serien:

2002

- Nr. 1-2002: Fokus på voksenlæreren. Om kvalificering af lærere inden for den almene voksenundervisning (UVM 6-284) (Voksenuddannelser)
- Nr. 2-2002: Multikulturel vejledning (UVM 7-348) (Erhvervsfaglige uddannelser)
- Nr. 3-2002: Jeg kan noget, ved noget og jeg er noget – erfaringer med kompetenceudvikling på erhvervsskoler (UVM 7-349) (Erhvervsfaglige uddannelser)
- Nr. 4-2002: Læringens sociale aspekter – nye betingelser for elevernes fællesskaber (UVM 7-350) (Erhvervsfaglige uddannelser)
- Nr. 5-2002: Elevplan – et pædagogisk webværktøj til erhvervsuddannelserne (UVM 7-351) (Erhvervsfaglige uddannelser)
- Nr. 6-2002: Hvordan staver studenterne? – en undersøgelse af stavfejl i studentereksamenstilene 1998 (UVM 6-286) (Almengymnasiale uddannelser)
- Nr. 7-2002: Skriv og lær – faglig skrivning i erhvervsuddannelserne (UVM 7-352) (Erhvervsfaglige uddannelser)
- Nr. 8-2002: Kombineret danskundervisning og værkstedsundervisning for flygtninge og indvandrere – evaluering af to forsøg (UVM) (Arbejdsmarkedsuddannelser)
- Nr. 9-2002: Projektarbejde i naturfag – i det almene gymnasium (UVM 6-285) (Almengymnasiale uddannelser)
- Nr. 10-2002: God praksis i eud-grundforløb (UVM 7-353) (Erhvervsfaglige uddannelser)
- Nr. 11-2002: Åbne læringslandskaber og sammenhængende uddannelsesforløb i AMU (UVM) (Arbejdsmarkedsuddannelser)
- Nr. 12-2002: Fornyelse af de merkantile erhvervsuddannelser (Internetpublikation) (Erhvervsfaglige uddannelser)
- Nr. 13-2002: Skolesamarbejdernes erfaringer fra eud-forsøgene (Internetpublikation) (Erhvervsfaglige uddannelser)
- Nr. 14-2002: Vekseluddannelse i håndværksuddannelser. Lærlinges oplæring, faglighed og identitet mellem skole og virksomhed (UVM 7-355) (Erhvervsfaglige uddannelser)
- Nr. 15-2002: Vekseluddannelse i håndværksuddannelser. Forskningsprojektets teori og metode (Internetpublikation) (Erhvervsfaglige uddannelser)
- Nr. 16-2002: Helhedsvurdering af eud-elever i grundforløb (UVM 7-354) (Erhvervsfaglige uddannelser)
- Nr. 17-2002: ABC for fjernundervisning i AMU (UVM 0112) (Arbejdsmarkedsuddannelser)
- Nr. 18-2002: Kompetencer og matematiklæring. Ideer og inspiration til udvikling af matematikundervisning i Danmark (UVM 6-287) (Uddannelsesområderne)
- Nr. 19-2002: Integration af miljø og arbejdsmiljø i arbejdsmarkedsuddannelserne (UVM) (Arbejdsmarkedsuddannelser)
- Nr. 20-2002: Samarbejdet mellem elev og skole – udsatte elever i erhvervsuddannelserne (UVM 7-356) (Erhvervsfaglige uddannelser)
- Nr. 21-2002: Skole-virksomhedssamspillet som indsatsområde. Erfaringsopsamling, status og det gode eksempel (UVM 7-357) (Erhvervsfaglige uddannelser)
- Nr. 22-2002: Model for kvalitetsregnskab på erhvervsskoleområdet. Brugervejledning (Internetpublikation) (Erhvervsfaglige uddannelser)
- Nr. 23-2002: Tillæg til... Vejledning til at være "en kompetenceudviklende daghøjskole". Den folkeoplysende dimension (UVM) (Folkeoplysning og voksenuddannelse)
- Nr. 24-2002: Eleven som didaktiker – på vej mod en ny didaktik i erhvervsuddannelserne (UVM 7-358) (Erhvervsfaglige uddannelser)

2003

- Nr. 1-2003: Fremtidens danskfag – en diskussion af danskfaglighed og et bud på dens fremtid (UVM 6-289) (Uddannelsesområderne)
- Nr. 2-2003: Oversigt over dansksystemet – kortlægning af danskfaget i alle uddannelsesniveauer (UVM 6-290) (Uddannelsesområderne)
- Nr. 3-2003: Rapport fra Udvalg om fornyelse af vekseluddannelsesprincippet mv. for visse tekniske erhvervsuddannelser (Internetpublikation) (Erhvervsfaglige uddannelser)
- Nr. 4-2003: Skolens rummelighed – fra idé til handling (UVM 5-429) (Grundskolen)
- Nr. 5-2003: Fremtidens sprogfag – vinduer mod en større verden. Fremmedsprog i Danmark – hvorfor og hvordan? (UVM 6-291) (Uddannelsesområderne)
- Nr. 6-2003: Læring på jobbet – strategier og systematik, ideer og metoder (UVM 7-359) (Erhvervsfaglige uddannelser)
- Nr. 7-2003: Fremtidens naturfaglige uddannelser. Naturfag for alle – vision og oplæg til strategi (UVM 6-292) (Uddannelsesområderne)
- Nr. 8-2003: Inspiration til fremtidens naturfaglige uddannelser. En antologi (UVM 6-293) (Uddannelsesområderne)
- Nr. 9-2003: Forbundne kar og Åbne sind. Arbejdsmarkedsuddannelsernes bidrag til innovative virksomhedsudviklinger belyst ud fra erfaringer fra den nordjyske elektronikbranche (Internetpublikation) (Arbejdsmarkedsuddannelser)
- Nr. 10-2003: Opdatering af evaluering af Unge-TAMU (Internetpublikation) (Arbejdsmarkedsuddannelser)
- Nr. 11-2003: Inspiration til bedre integration i folkeskolen (UVM 5-428) (Grundskolen)

Publikationerne kan købes hos Undervisningsministeriets forlag eller hos boghandlere. Visse publikationer er trykt i meget begrænset oplag og kan derfor kun rekvireres i ganske særlige tilfælde mod betaling af et ekspeditionsgebyr. På UVM's website - på adressen: <http://www.uvm.dk/katindex.htm> - findes en oversigt over hæfter i Uddannelsesstyrelsens publikationsserier udgivet i 1999, 2000, 2001 og 2002